

REDİF KIYAFETLERİNİN MÂLİYETİNE DAİR

Mübahat S. KÜTÜKOĞLU

II. Mahmud tarafından, Yeniçeri Teşkilâtının lâğvından sonra kurulan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'nin miktarı, Devletin, bir harb halinde ihtiyacı olan askerinin çok altında idi. Fakat büyük bir ordunun devamlı olarak silâh altında bulunması, hem hazineye büyük külfet yükleyeceği, hem de memleketteki zirâi faaliyeti aksatacağından, mümkün değildi¹. Bu yüzden, Prusya ve Avusturya ordularında da başarı ile tatbik edilen yedek asker yetiştirilmesi yoluna gidildi². Redif adı verilen bu asker, sancaklarda taburlar halinde teşkilâtlandırıldı³.

Hazırlanan nizamnâmeyle göre redif askerleri devamlı silâh altında bulundurulmayacak, ancak muayyen zamanlar-

-
- 1 Ahmed Cevad Paşa, Tarih-i Askeri-i Osmâni (TAO), Üniversite Ktb. TY, nr. 4178, II, 79.
  - 2 Prusya ve Avusturya'nın yedek askerî teşkilâtı hakkında Süleymaniye Ktb, Husrev Paşa kitabları, nr. 769 ve 865'de Fransızca'dan tercüme edilmiş iki eser bulunmaktadır.
  - 3 TAO, II, 80-85. Redif Teşkilâtının kuruluşu için ayrıca bk. Musa Çadırcı, «Anadolu'da Redif Askerî Teşkilâtının Kuruluşu», Tarih Araştırmaları Dergisi 1970-1974, VIII - XII/14-23, Ankara 1975, s. 66 vd.

da, talim için sancak merkezinde toplanacaklardı. Askerî kıyâfeti de bu talim devrelerinde giyeceklerdi⁴.

Gerek parçaları, gerekse modeileri bakımından Mansûre ile Redif askeri kıyâfetleri arasında fark yoktu. Bunlar da nîmten ve elifi giyiyorlardı⁵. Boğaz muhafazasında bulunmak gibi nâdir hallerde yağmurluk da veriliyordu⁶. Ancak Redif teşkilâtı sancaklarda dağınık bir şekilde bulunduğundan İstanbul'da hazırlanıp gönderilmelerinin hem külfetli, hem de masraflı olacağı düşünülerek, fes, tüfenk, palaska ve matara ile çukadan olan zâbit elbiseleri hariç, aba ve şayaktan yapılan küçük zâbit (çavuş, onbaşı) ve nefer elbiselerinin mahallerinde diktirilmesi uygun bulunmuştu. Bunun için teşkilâtın kurulduğu yerlere birer örnek yollanıyor ve bu örneğe göre diktirilen bir elbise, mahallin kadı veya nâibince tasdik edilmiş masraf pusulası ve bir tabur için yapılacak masrafın muhasebesi ile birlikte İstanbul'a gönderiliyordu. Gelen hesapların, Seraskerlikten başlayarak uygunu alınıp ödeme emrini ihtiva eden irâde çıktıktan sonra, gösterilen meblâğ Redif Hazinesince ödeniyordu.

---

4 Tafsîlât için bk. Mübahat S. Kütükoğlu, «Sultan II. Mahmud Devri Yedek Ordusu - Redif-i Asâkir-i Mansûre», **Tarih Enstitüsü Dergisi**, sayı 12, İstanbul 1982, s. 129-130.

5 Mansûre kıyâfeti hakkında fazla bilgi için bk. Mübahat S. Kütükoğlu, «Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Kıyâfeti ve Malzemesinin Temini Meselesi», **Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan**, İstanbul 1981, s. 536-543.

6 Akdeniz Boğazı muhafazasında bulunan 385 zâbit ve nefere yağmurluk verilmesine dair 21 Şa'ban 1251 (18 Haziran 1835) tarihli hüküm: Başbakanlık Arşivi (Bşk. Ar.), **Maliyeden Müdevver Defterler (MAD)**, nr. 3287, s. 60; İstanbul'a gelen Çirmen Redif taburlarına, geceleri soğuk olduğundan, birer yağmurluk verilmesine dair 5 Cemaziyelâhır 1252 (17 Eylül 1836) tarihli hüküm: Aynı defter, s. 16.

Meselâ, Redif Teşkilâtının kuruluşu sırasında Edirne'de ince şayaktan imâl olunup gönderilen ilk örneğin mâliyeti şöyle idi' :

Malzemenin cinsi	Kullanılan miktar	Birim Fıatı kuruş para	Tutarı kuruş para
Nimten için şayak	7,5 zıra'	2 —	15 —
Pantolon için şayak	8,5 zıra'	2 —	17 —
Kaytan	9 zıra'	3	27
İplik			25
Nimtene düğme	8 tane	30	6 —
Pantalona düğme	9 tane	3	27
Astar			35
Kopça			5
İmâliye ve üstâdiye			6 20
Toplam mâliyet			47 19

Ancak bir tabur için elbise yapılmasına geçildiğinde fiyatın hayli düşürülerek 38 kuruş 30 paraya indirilmesi kabil olmuştur. Çirmen Mutasarrıfı Mustafa Nuri Paşa, 13 Zilhicce 1250 (12 Nisan 1835) tarihli takririnde elbiseleri 47 kuruş 19 paradan yaptırtması merkezce kabul edildiği halde, malzeme-yi ucuza temin ederek masrafı azalttığını, fakat Edirne'de nîmtenlere konulacak düğmelerin pahalı olması dolayısıyla eski Masarifat Nâzırı tarafından İstanbul'dan gönderilmiş olan düğmelerin —ki 78 kâğıd (= 11216 tane)dır— kullanıl-

7 Çirmen Mutasarrıfı Mustafa Nuri Paşa'nın tahriratı eki olan bu pusula Bşb. Ar. Hatt-1 Hümayûn Tasnifi (HH), nr. 48623-E'de olup tarihsizdir. 48623-C'de Paşa'nın fes boyası ile ilgili 17 Şa-ban 1250 (14 Aralık 1834) tarihli bir yazısının bulunması, tasnif heyetinin koyduğu 1250 tarihini doğrulamaktadır.

dığı, fakat bunların tutarı bilinmediğinden muhasebeye ilâve edilmediği, dolayısıyla 38 kuruş 30 paraya düğme parasının dahil olunmadığını bildirmektedir⁸.

Bu yeni fiat üzerinden 1402 neferden ibâret Çirmen taburunun elbise masrafları muhasebesi şöyleydi⁹:

	Mikdarı	Birim fiatı	Ödenen meblağ
		kuruş para	kuruş
Mubayaa olunan şayak	23000 zira'	68	39100
Şayağın nakli ücreti ve mubayaası için Kızanlık'a gönderilen abacıların harcırah, ücret ve masrafları			3090
Elbise için astar	119 top	11 5	1324
Elbise için kaytan	330 top	2 25	865
Elbise için ipek			782,5
Elifi için kemik düğme			652
Nimtenlere kopça			149
Başçavuş ve bölük emini nimtenlerinin yakasına şerid			68
Elbiselerin terzi yevmiyesi		5 --	7010
Terzibaşı, makasdar, yazıcı ücreti, vs. masraf			1290
Toplam			54330,5

8 HH, nr. 19007-A. Bu vesikada mâliyet 38 kuruş 30 para, Bşb. Ar. Cevdet Tasnifi-Askerî (Cev-A), nr. 7479 ve MAD, nr. 8287, s. 22' de 38 kuruş 30 para 1 rubu'dur.

9 Mansûre Defterdarı Abdurrahman Nâfiz Efendi'nin tahriri üzerine Sadrazamın 24 Muharrem 1251 (22 Mayıs 1835) tarihli buyrul-dusu eki : Cev-A, nr. 7479.

Masraf defteri, Serasker Paşa tarafından tetkik edilip uygun bulunmuş¹⁰; Sadrazamın buyruvidusu üzerine 29 Muharrem 1251 (27 Mayıs 1835)'de Başmuhasebeden sureti ve Redif-i Mansûre Zimmeti Defterlerine ilmühâberi yazılmıştır¹¹.

Nizamnâmede de belirtildiği gibi, taburların, binbaşı dışındaki 23 zâbitinin elbiseleri genellikle İstanbul'dan gönderilmekle beraber, nâdir de olsa bunun istisnası bazı hallere rastlanmaktadır. Meselâ, 1250'de İzmir ve Suğla'dan İzmir İhtisab Nâzırı Tâhir Bey¹² vasıtasıyla toplanan rediflerin yalnız nefer değil, zâbitlerinin elbiseleri de İzmir'de yaptırılmış, hatta fesleri bile burada satın alınmıştır.

Küçük zâbit adı verilen çavuş ve onbaşı elbiseleri aslında neferlerinki gibi şayaktan yapıldığı halde, muzika takımının elbiseleri çukadan imâl ettirilmiş ve nefer elbiseleri bir tane fazla yaptırıldığından muhasebede bu düşünülerek şerh verilmiştir.

---

10 HH, nr. 19007-C.

11 Cev-A, nr. 7479 ve MAD, nr. 8287, s. 22.

12 Tahrir Bey, çeşidli memuriyetlerde ve bu arada İzmir İhtisab Nezâretinde bulunduktan sonra Ramazan 1250 (Ocak 1835)'de İstanbul Emtia Gümrüğü Emîni olmuş, 1255 (1840)'a kadar süren bu vazifesi sırasında cereyan eden 1839 Gümrük tarifeleri müzâkerelerinde büyük gayret göstermiş (M.S. Kütükoğlu, Osmanlı - İngiliz İktisâdi Münâsebetleri, I, Ankara 1974, s. 107), 1257 (1841)'de Ticaret Nâzırlığına getirilmiş, ertesi sene ilâveten ikinci defa Gümrük Emînliği ve 1263 (1847)'de vezâret verilmiştir (Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmânî, III, İstanbul 1311, s. 247-248).

İzmir ve Suğla Redif taburu kıyafetleri için yapılan masraf şöyledir:

Kıyafetin cinsi	Takım sayısı	Fiatı (kuruş)	
		tanesi	tamamı
E l b i s e			
Kolağası, kâtib, yüzbaşı ve mülâzımlar için	23	70	1610
Başçavuş, çavuşlar, bölük emini, onbaşı ve neferler için	1390	45	62550
	— 1		— 45
	<u>1389</u>		<u>62505</u>
Tranpet onbaşısı, tranpet ve düdük neferleri için	13	60	780
Toplam	1426		64940
	— 1		— 45
	<u>1425</u>		<u>64895</u>
F e s			
Muteber zâbitler için	23	40	920
Küçük zâbit ve neferler için	1403	16	22448
	— 1		— 16
	<u>1402</u>		<u>22432</u>
Toplam	1426		23368
	— 1		— 16
	<u>1425</u>		<u>23352</u>

Zâbit elbiseleri nizam dışı olarak mahallerinde yaptırdığımdan, masraf pusulası gelince, daha önce İzmir'e bunların gönderilip gönderilmediği araştırılıp, gönderilmediği öğrenildikten sonra muhasebesi yapılmış ve ancak 1251 Rebi'ül-evvelinde (Temmuz 1835) hesabın ödenmesi için Başmuhasebeden ilmühaber verilmiştir¹³.

Zâbit elbiselerinin İstanbul'dan gönderilmesinin güç ve masraflı olması halinde, Bosna'da olduğu gibi, hepsinin mahallinde yaptırtılması için de emir çıkabiliyordu. 1251 (1835) de Bosna'da yaptırtılan elbiselerin mâliyeti şöyle idi¹⁴:

Nefer elbisesi	19 kuruş	17 para
Talim abası	+ 27 kuruş	+ 26,5 para
Elifi	<u>47 kuruş</u>	<u>3,5 para</u>
Zâbit elbisesi	89 kuruş	9,5 para

Redif askeri için Bosna'da hazırlanan maddeler, sadece kıyafetlerden ibâret kalmıyordu. Buradaki askerin maaşları dahil bütün ihtiyaçlarının Bosna Eyâleti gelirinden karşılanması kabul edilmiş olduğundan Vali Vecihi Paşa'nın fes vs. malzemenin İstanbul'dan gönderilmesi için yaptığı müra-caat, ancak bedelinin bilâhîre Mansûre Hazinesi'ne ödenmesi şartıyla kabul edilebilir görülmüştü¹⁵. Tüfenk ve tranpetlerin ise, yakınlığı dolayısıyla, Avusturya'dan idhal edilmesinin çok daha ucuza geleceği düşünülerek o yolda karar alınmıştı¹⁶.

Elbise mâliyetleri sancaktan sancağa farklılık gösteriyordu. Hatta komşu iki sancakta dahi bunu görmek mümkündü. Nitekim, Karahisar-ı Sâhib'deki mâliyet Ankara - Çankırı'dakinin 3 kuruş 30 para üstünde teşekkül etmişti.

13 Mansûre Defterdarı Abdurrahman Nâfiz Efendi'nin tavrı üzerine Sadrazamın, ödenme emrini hâvi 25 Safer 1251 (22 Haziran 1835) tarihli buyruldu ve ekleri: Cev-A, nr. 17265; hulâsa kayıtları: MAD, nr. 8287, s. 27-28.

14 17 Şa'ban 1251 (8 Aralık 1835) tarihli ilmühaber : MAD, nr. 8287, s. 59.

15 HH, nr. 19114-C.

16 Maliye Nâzırı Abdurrahman Nâfiz Paşa'nın tavrı üzerine Sadrazamın 20 Safer 1254 (15 Mayıs 1838) tarihli buyruldu: Cev-A, nr. 6568.

Bir takım ebisenin Ankara ve Karahisar-ı Sâhib'deki maliyeti*

Malzeme veya ücretin cinsi	F i a t ı					
	Ankara		Karahisar-ı Sâhib		Fark	
	zıra'ı tamamı	para	zıra'ı tamamı	para	akçe	para (para)
Kumaş						
Yün (beher kıyyesi 10 kuruştan olup atılıp eğirildikte icab eden noksanı hesap olunarak)	78,5		785	80		800
Hallaç ücreti	2		20	2,5		25
Eğirici ücreti	10,5		105	12,5		125
Tarakçı ücreti	2	9	23	2	24	28
Çözücü ücreti	4,5		45	5		50
Cüllâh ücreti	18		180	18		180
Boyacı masraf ve ücreti	20		200	23		230
Dikici masraf ve ücreti	5		50	6		60
Yeniden inşa olunan dink çarhı vs. âletler masarîfmdan	12		120	13		135 (?)
Toplam	152,5	9	1528	162	24	1633
Tamamlayıcı malzeme ve dikiş ücreti						
Kaytan (10 zıra'x 2,5)			25			35
Pul (dügme 8 tane x 4)			32			32
Astar (1 zıra')			30			40
İplik			20			25
Terzi ücreti			60			75
Ütücü ücreti ve endâzelik kâğıt			5			10
Toplam			172			217
Kumaş	38 kuruş	8 para		40 kuruş	33 para	
Hare ve üstadiye	4 kuruş	12 para		5 kuruş	17 para	
Toplam mâliyet	42 kuruş	20 para		46 kuruş	10 para	3 kr. 30 p.

* Bu tablo, Esseyid Mehmed Nâfi (Ankara) ve Mehmed Şâkir (Karahisar-ı Sâhib) Efendiler taraflarından tasdik edilmiş hesap pusulalarına (Cev-A, nr. 20831 ekleri) göre hazırlanmış, fark sütündeki rakamlar tarafımızdan ilâve edilmiştir.

Bir taburda 1402 nefer bulunduğuna göre, Ankara, Çankırı, Karahisar-ı Sâhib sancaklardaki üç tabur askerin elbiseleri tutarı :

Ankara	42,5 × 1402 = 59 585
Çankırı	42,5 × 1402 = 59 585
Karahisar	46,25 × 1402 = 64 842,5

Toplam 184 012,5 kuruşu bulmaktadır. Ancak, merkezde de bu farklılık yadırganmış ve Karahisar taburu elbiseleri için de Ankara ve Çankırı gibi 42,5 kuruştan 59 585 kuruş ödenmesi hususunda irade çıkmıştır¹⁷.

Karahisar-ı Sâhib'de olduğu gibi, diğer sancakların redif elbiselerinde de takım başına mâliyetlerin, âzamî kabul edilen 47,5 kuruşu geçmesi halinde, bunun üstündeki fazlalıkların, Hazinece ödenmesi kabul edilmemiştir. Hüdavendigâr, Aydın ve Saruhan sancaklarında diktirüen elbiselere âid fiyatlar bu cümledendir.

Gerçekten, Hüdavendigâr Sancağı redif taburu için Bursa Mütesellimi tarafından hazırlatılan elbiselerin, kumaş, düğme, terzi ücreti dahil olmak üzere takımı 49 kuruş 37 paraya mal olmuş; fakat, daha numûnesi geldiği zaman Hazine, mirî fiat olan 47 kuruş 3 paranın üstünde ödemede bulunulmayacağı bildirilmiş olduğundan hesap bu fiat üzerinden yapılmış, ayrıca bir tabur için 1402 kat elbiseye ihtiyac olduğundan, fazla diktirilen iki takımı da hesabdan düşülerek 70 094 kuruş 28 para yerine 65 999 kuruş ödenmesi için emir çıkmıştır¹⁸.

Aydın Sancağında yaptırılan elbiselerin mâliyeti ise, talim abası 20 kuruş + elifi 28 kuruş olmak üzere 48 kuruşu bulduğundan burada da 1402 takımın mâliyeti olan 67 296 kuruştan 1279 kuruş indirilerek 66 017 kuruş ödenmesi kabul edilmiştir¹⁹.

17 HH, nr. 48657; Başmuhasebeden 7 Receb 1252 (18 Ekim 1836) tarihli ilmühaber: MAD, nr. 8287, s. 172.

18 Başmuhasebeden 9 Cemaziyelâhır 1251 (2 Ekim 1835) tarihli ilmühaber sureti: MAD, nr. 8287, s. 36.

19 5 Şa'ban 1251 (26 Kasım 1835) tarihli ilmühaber : Aynı defter, s. 58.

Anbar fiatının üstüne çıkmaması Mütesellim Hacı Eyüb Ağa'ya önceden hatırlatıldığı halde, Saruhan'daki tabur için hazırlanan elbiselerde de takım başına 1 kuruş 24,5 paralık bir fazlalık meydana gelmiştir. Şöyle ki,

1402 talim abası	20 kr. 10 pr.'dan	28 390,5	kr.
1402 elifi ise	28 kr. 18 pr.'dan	39 886	kr. 36 pr.
takımı	48 kr. 18 pr.'dan	68 277	kr. 16 pr.

tutmaktadır.

Fakat bundan 2 261 kr. indirilerek
66 016 kr. ödenmiştir²⁰.

Selânik taburu için yaptırılan talim abasının ise yaka ve kol ağzlarına yün kaytan yerine al çuka kullanılmış olması fiatını İstanbul'dakine nazaran 1 kuruş 5 para yükselttiğinden çuka yerine, gönderilen örnek gibi kaytan konulmak suretiyle fiatının düşürülmesi istenmiştir²¹.

Redif Teşkilâtının gelişmesiyle, memleketin çeşidli yerlerindeki askerin ihtiyacı olan elbiselik kumaşların, daha iktisâdi olması düşüncesiyle, mahallinde dokunması için teşebbüse geçildi. Kütahya'da Porsuk üzerinde bir dinkhâne ile işçiler için odalar, imâl edilecek abaların muhafazası için anbar, hayvanlar için ahırlar²² ve ayrıca şehirde yeni boya

20 23 Safer 1252 (9 Haziran 1836) tarihli ilmühaber : Kezâ, s. 130.

21 Serasker'den Sadrazam'a: HH, nr. 19296-A ve Sadrazamın telhisi üstüne Padişahın iradesi: HH, nr. 19296.

22 Bunlar için yapılan masraflar şöyle gösterilmiştir:

Sekiz tokmaklı 2 aded ve Balıkesir usulü dört tokmaklı 1 aded dink ve sair bina ve su harkı ve bendler	17 526,5	kuruş
Odun taşımak için öküz ve araba, 1 çift	820	»
Su kaynatmak için bakır kazan, 2 tane	800	»
Tencere (2), tava (2), bakraç (2), sahan (2), destere (1), keser (1), balta (2), nacak (1), kazma (1), külünk [=sivri uçlu balta] (1), var-yoz [= ağır taşı tokmağı] (1), kerpeden (1), iğ demiri (2).	+ 375,5	»
	19 634	»
Dinkhânenin senelik arsa kirası	+ 1 200	»
	20 834	»

(Kütahya Kadısı Ahmed Lütfi Efendi tarafından tasdik edilmiş bu pusula Mütesellimin tezkiresi ekidir: HH, nr. 19076-F).

ocakları²³ yapıldı. Kütahya Redif Taburunun elbisesi, burada dokunan abadan dikildi. İstanbul'a örnek olarak elbisenin yanında bir top da aba gönderildi. Hatta, Kütahya'da aba dokunmaya başlanmasıyla, Balıkesir'in askere aba temini hususundaki yükünün dahi hafifletilebileceği düşüncesiyle, o zamana kadar Balıkesir'de dokunan aba için gönderilmekte olan yünün²⁴ affedilerek bunun, Kütahya'da dokutturulması yolundaki müracaat²⁵ da müsbet karşılandı²⁶.

Bu konuda diğer bir teşebbüs de Konya'da oldu. Gerekli tesisler hazırlandıktan sonra aba dokunmasında san'atın sırrını öğretmeleri için Balıkesir'den ustalar getirildi. Dinkhane, boyahane vs. masraflarla usta gündelik ve harcırahları

23 Saray karşısında Develik'de inşa olunan boyahane masrafları da şu kalemlerden ibâretti:

Boyahane binasıyla 22 boya ocağı	6 000	kuruş
Bakır boya kazanı (15), bakır çivit torası (20)	6 388	»
Demir kazan (5)	350	»
Sacayağı (20)	60	»
Balta (1), ? (2), maşa (2), kürek (2)	+ 65	»
	<hr/>	
	12 863	»
Küçük ve büyük küp ve tağar [= ağız açık top- rak küp, çömlek] (15)	211	»
Büyük taş dink (1)	125	»
Çivit ve yün tartılması için terazi (2) ve dirhemler	+ 123,5	»
	<hr/>	
	13 322,5	»

(Aynı vesika)

- 24 Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye elbiselerinin dikildiği abaların dokunduğu merkezlerden biri Balıkesir'di ve Batı Anadolu'daki 11 sancak buraya, senelik muayyen mikdarlarda yün temin etmekle mükelleftiler. Bu tertibde Kütahya'nın payı 25 000 kıyye idi (M.S. Kütükoğlu, Asâkir-i Mansûre Kıyâfeti, s. 555-556).
- 25 Kütahya Mütessilimi Halil Kâmilî (Ağa)mn tezkiresi : HH, nr. 19076-E.
- 26 Sadrazamın telhisi ve Padişahın iradesi: HH, nr. 19076.

hariç²⁷, nimten ve elifden ibâret olarak bu abadan dikilen takımın mâliyeti —yün eğirme, dokuma, çivid, boya, terzi ücreti dahil— sadece 36 kuruştan ibâretti²⁸.

Redif askeri elbisesi için luzûmlu şayağın mahallinde dokutturulması husûsunda Erzurum'da da faaliyete geçildi ise de, muhtemelen iş başındaki ustaların kâfi tecrübe sahibi olmamaları dolayısıyla, dikilip askere giydirildikten sonra «uygunsuz ve dayanıksız olduğu» görüldü. Bu eksikliği bertaraf etmek için İslimye'den dinkçi ve abacı ustaları temini husûsunda²⁹ İstanbul'dan yardım istendi³⁰.

Redif askerinin elbiselerini iyi, ucuz ve daha az külfetle mal etmek için bazı sancaklarda aba dokutturulmak üzere tezgâhlar kurulurken, bazısının ihtiyacını, dokumacılık yanında hazır elbise imalâtına da ağırlık veren merkezlerden getirtmeği tercih ettiği göze çarpmaktadır. Meselâ, Mentеше Taburlarındaki askerin kıyâfetleri, Mentеше Mütesellimi Osman Ağa tarafından Filibe'ye ısmarlanıp getirtilmişti. Takım başına mâliyet 30 kuruş elifi + 17 kuruş 30 para nimten = 47 kuruş 30 paradan 1350 takım için 64 462 kuruş 20 para

- 27 Abdurrahman Nâfiz Efendi'nin, tesis vs. masrafların defterinin yapılıp İstanbul'a gönderilmesi, kazan ve dink hazine malı olup ilerde imâl edilecek abaların mâliyetine ilâve edilmemesinin uygun olacağını bildiren tavrı üzerinde Sadrazamın 25 Zilhicce 1252 (2 Nisan 1837) tarihli buyruldu: Cev-A, nr. 8522.
- 28 Konya Feriki ve Teke Muhassılı Elhac Osman Paşa'nın tezkiresi eki olan pusula: Cev-A, nr. 8522.
- 29 Nikolay Todorov («19. cu Yüzyılın İlk Yarısında Bulgaristan Esnaf Teşkilâtında Bazı Karakter Değişmeleri», İktisat Fakültesi Mecmuası, XXVII/1-2, İstanbul 1969, s. 8), P. Dorev (Bulgar Tarihine ait Dokümanlar, III, 117)'e dayanarak, İslimye'den bazı abacı ustalarının, mesleklerini öğretmek üzere Bâbüâli tarafından Erzurum'a gönderildiklerini kayd etmekte; ancak tarih vermemektedir.
- 30 HH, nr. 8692. Bu vesikada, Erzurum'dan yapılan istek üzerine abacı ve dinkçi ustaları yollanması için İslimye'ye yazıldığı, fakat müsbet cevap alınmadığı kayd edilmektedir. Nikolay Todorov ise —not 29'da da işaret edildiği gibi— tarih vermemekle beraber, İslimye'den Erzurum'a usta gönderildiğini yazmaktadır ki bu, isteğin, tekrarlandıktan sonra yerine getirilmiş olabileceği ihtimalini hatıra getirmektedir.

ödenmişti³¹.

Nizamnâmesinde, Redif askerine iki senede bir talim abası ve elifi verileceği kayıtlı olup yazlık bez elbise ile alâkalı bir madde bulunmadığı halde, talimlerin yaz mevsimine rastlaması halinde bez elbise verilmesine zarûret hâsıl olduğuna da görülmektedir.

Gerçekten, 1251 senesinde Kayseri'deki tabur için diktilenen elbiselerden yalnız 181 takımı şayak, geri kalan 1222 takımı kirpasta³² yapılmıştır. Şayakların 41 kuruş 15 paraya mal olmasına karşılık, kirpaslar sadece 21 kuruş 31 para tutmuştur³³.

Bozok'daki bez elbiselerin mâliyeti ise hayli yüksek olup şöyledir³⁴ :

Malzemenin cinsi	Mikdarı	Fiatı
		kuruş para
Bez	9 zıra' (boyasıyle)	16 10
İçine sincâbi bez	6 »	9
Kaytan	8 »	1 8
Pirinç kopça	8 tane	5
Çengel kopça		15
Düğme	8 »	8
Askı için çuka kenarı		19
Terzi ücreti		7 20
		+ +
		40 —

31 Fıllbe Kadısı Ebubekir Paşa-zâde Abdullah İzzet Efendi'nin 5 Cemaziyelâhır 1252 (17 Eylül 1836) tarihli hesap pusulasının ekli olduğu Yakub Paşa'nın 15 Ramazan 1252 (24 Aralık 1836) tarihli ve bunu hulâsa ederek, bildirilen meblâğın ödenebileceğini ifade eden Abdurrahman Nâflz Efendi'nin tahriri üzerinde, meblâğın Redif Hazinesinden ödenmesine irade çıktığını bildiren, Sadrazamın 11 Cemaziyalevvel 1253 (13 Ağustos 1837) tarihli buyruldu: Cev-A, nr. 20266.

32 Pamuk ipliğinden dokunmuş ham bez.

33 Şayaklardan biri fazla bulunarak ödenecek meblâğdan düşülmüş ve 7447 kuruş 20 para (şayak) + 26609 kuruş 10 para (bez) = 34056 kuruş 30 paranın Mansûre Hazinesinden verilmesi için emir çıkmıştır (25 Şa'ban 1251/16 Aralık 1835 tarihli ilmûhaber: MAD, nr. 8287, s. 60).

34 HH, nr. 18979-C.

Redif askeri muayyen bir hizmette kullanıldığı, yahud talim için getirildiğinde de yazlık elbise vermeye lüzüm duyulmuştur. Meselâ, 1251'de Akdeniz Boğazı muhafazasındaki redif askerine, Râif Paşa tarafından yaptırılan ve neferlerinin tanesi 21, çavuşlarınki 23 kuruşa mal olan elbiseler verilmiştir³⁵.

1254 (1838) yazında büyük talim için Üsküdar'a getirilen Hüdavendigâr Eyâleti Hassa Redifi alaylarına da, zâbitleri hariç, başçavuştan başlayarak, Masârifat Elbise Anbarından birer çift beyaz elifi verilmesi kararlaştırılmıştır³⁶.

Genellikle, elbiselerin kaytan, düğme ve kopça gibi kısımlarının taşrada daha pahalıya satın alınması dolayısıyla, mâliyetin düşürülebilmesi için bunların Merkezden, Masârifat Anbarından gönderilmesinin tercih edildiği dikkati çekmektedir. Elbise mâliyetlerini gösteren vesikalarda, bunlar, İstanbul'dan gönderilmişlerse, daima işaret olunmuşlardır. Bunları da ihtiva eden mâliyet pusulalarının ekli olduğu ba-

35 Bu elbiselerin flat, aded ve tutarları şöyledir:

Çavuş	23 kuruş x 32 tane =	736 kuruş
Onbaşı	22 kuruş x 64 tane =	1408 kuruş
Nefer	21 kuruş x 640 tane =	13440 kuruş
		<u>15584 kuruş</u>

36 Bu taburlar ve verilecek elifi mikdarı şöyledir:

1. Bursa alayı 1. taburu	890
2. Bolu alayı 2. taburu	789
3. Kocaeli alayı 3. taburu	785
4. Karasi ve Eskişehir alayı 4. taburu	893

3357 çift

(8 Rebi'ülâhır 1254/1 Temmuz 1838: Cev-A. nr. 26628 ve 22 Rebi'ülâhır 1254/15 Temmuz 1838: Cev-A, nr. 17049).

zı vesikalarda ise düğme ve sairenin anbardan yollanması halinde fiatın daha düşebileceği belirtilmiştir³⁷.

Gerçekten, bu kalemlere ayrı ayrı işaret edilen mâliyet pusulalarına bakılırsa, Hazine'den, —bir tabur 1402 nefer hesabıyla— Edirne'de 1734,5 kuruş; Ankara ve Çankırı'da 1975 kuruş 14 para; Karahisar-ı Sâhib'de 2348 kuruş 14 para; Bozok'ta ise 9498 kuruş 22 para fazla ödeme yapılması gerekmektedir. Anlaşılan bu rakamlar, anbar fiatının çok üstündedir, ayrıca yükte hafif olmaları dolayısıyla, İstanbul'dan gönderildiği takdirde büyük bir nakliye ücreti ödenmesi de söz konusu olamayacağından, bu yol seçilmiştir.

Redif Teşkilâtında alay sistemi kabul edilip sancaklardaki asker sayısı ikibinin üstüne çıktıktan sonra, bu rakamlarda da haliyle bir artma olmuştur. Meselâ, Teke ve Türkemişte yeniden tertib edilecek taburlar için yaptırılacak elbiselerin İstanbul'dan gönderilen kaytan, düğme ve kopçalarının mâliyeti 2318 kuruş 15 parayı bulmuştur³⁸.

37 Bozok'ta imâl olunacak elbiseler için 3 Cemâziyelâhır 1251 (26 Eylül 1835): MAD, nr. 8287, s. 36 ve HH, nr. 18979-B; Gümülcine için 7 Receb 1251 (29 Ekim 1835) ve Kütahya için 11 Receb 1251 (2 Kasım 1835): Aynı defter, s. 50; Maraş için 27 Rebi'ülevvel 1251 (23 Temmuz 1835): Kezâ, s. 32; Kayseri, Bozok, Kırşehir için : 21 Safer 1253 (27 Mayıs 1837) : Cev-A, nr. 33610.

38 29 Zilka'de 1252 (7 Mart 1837) tarihli ilmühaber kaydına göre Teke ve Türkemişe İstanbul'dan gönderilen malzeme miktarları ile mâliyeti şöyledir :

	kemik pul		yün kaytan		demir kopça		maden pul	
	birim fiatı	aded	birim fiatı	aded	birim fiatı	çift	birim fiatı	aded
talim abası	—	—	5,5	12001	15	32730	8	17456
elifi	10	21820	4	8728	—	—	—	—
toplam		21820		20729		32730		17456

MAD, nr. 8287, s. 199).

Elbiselerin yenilenmesine gelince: Yukarıda da işaret edildiği gibi, nizamname gereğince Redif askeri elbiselerinin iki senede bir yenilenmesi gerekmektedir. Bu sebeple 1250'de verilenlere 1252 ve 1254; 1251'de verilenlere 1253; 1252'de tamamlanan taburlara ise ikinci defa 1254'de elbise dağıtılmıştır. İlk dağıtımda olduğu gibi yenilemelerde de nefer ve küçük zâbit elbiseleri mahallerinde hazırlanmış, büyük zâbit nîmten ve elifleriyle imam setrelerinin ise iki senelik müddet dolmadan bir ay kadar önce Masârifat Elbise Anbarından verilmesi için gerekli emrin alınması hususunda teşebbüse geçilmiştir³⁹.

Elbise masraflarının ödenmesi ise, diğer ödemelerde olduğu gibi yapılmıştır. Yani önce muayyen bir miktar avans gönderilmiş, tamamının ödenmesi ise, vali, mütesellim veya voyvodalar tarafından yaptırılan elbiselerin sıhhatli bir şekilde tertib edilmiş muhasebe kayıtları gelip kontrol edildikten sonraya bırakılmıştır⁴⁰. Genellikle ilk gönderilen avans 10 000 kuruştur⁴¹. Fakat, birkaç sancağın redif taburlarının elbisesi bir şahsa havale edildiğinde, ilk avans yetişmediği takdirde ikinci defa ödeme yapıldığı görülmektedir. Nitekim Konya, Niğde, Beyşehir, Aksaray, Kırşehir sancaklarıyla Gü-

---

39 Teke ve Hamid Sancakları taburlarının zâbit ve imam elbiselerinin gönderilmesi için verilen bir ilmühaber 26 Zilhicce 1254 (12 Mart 1839) tarihli'dir. Öyle anlaşılıyor ki bu, ilk kuruluştan itibaren ikinci, alay teşkilâtına çevrilişten, yani asker sayısının artışıdan sonra ise ilk yenilemedir. İstanbul'dan gidecek 183 (92 Teke + 91 Hamid) elbiseden başka 4735 (2375 Teke + 2360 Hamid) kat elbise de mahallinde hazırlanacaktır (Cev-A, nr. 10427).

40 Mansûre Defterdarı Abdurrahman Nâfiz Efendi'nin takriri ve Ankara, Çankırı, Karahisar-ı Şâhib Sancaklarının Muhassılı İzzet Mehmed Paşa'ya gönderilen 14 Zilhicce 1251 (1 Nisan 1836) tarihli hüküm: Cev-A, nr. 2083; HH, nr. 19019; 21 Cemaziyelâhîr 1252 (3 Ekim 1836) tarihli Başmuhasebeden ilmühaber kaydı: MAD, nr. 8287, s. 165.

41 Aynı vesikalar. Aydın Alayları için: HH, nr. 19021.

müşkân madeni kazaları redif askerinin elbiselerinin hazırlanması havale edilen Karaman Valisi Hacı Ali Paşa'ya ikinci defa 100 000 kuruşluk böyle bir avans gönderilmiştir⁴². Muhasebe defterleri geldikten sonra ise, uygun bulunduğu takdirde tamamı, fazlalık bulunan hallerde ise, bu miktar düşülerek, Redif Hazinesinden ödeme yapılmıştır.

---

42 HH, nr. 19024; 11 Rebi'ülevvel 1252 (26 Haziran 1836) tarihli il-mühaber: MAD, nr. 8287, s. 147.